

Lacza Márta

grafikus- és festőművész (Csepel, 1946. december 2.)

Alkotásaimmal akaratlanul, de beavatkozom a nézők gondolataiba, mely nagy felelősség erkölcsileg. Művészi munkásságomban mindenkor ez vezérel, és a magas szakmai minőség betartása.

Lacza Márta

Tettamanti Béla

grafikusművész (Bánhida, 1946. december 10.)

A megtisztelő felkérőlevelet elolvasva megdöb-bentem: az elmúlt évek neves szerzőinek (a példaként kiragadott 25 névről írok) felsorolásakor rengeteg író, színész, tudós, sportoló szerepelt.

Képzőművész egy sem.

KÉPZŐMŰVÉSZ vagyok.

Leginkább grafikus, illusztrátor. De az utóbbi majd' 10 évben már festek is örömmel. És három éve, magamat is meglepve, posztamentesen elhelyezhető acélszobrokat is készítek.

A kezdet igen göcsörtösre sikeredett, mivel voltam már 23 éves, amikor a kezem „elkezdett mozogni”.

Igaz, 10 éves koromtól szenvedélyesen művészettörténésznek készültem. Ami (ma már tudom, hogy hála Istennek) nem sikerült, de rettenetesen erős alapokat adott szellemileg és kritikailag egyaránt.

„Mesteremnek” Réber Lászlót, a belga Folont és a lengyel/francia Lenicát tartom.

Bővebb felsorolás nélkül a három legfontosabb kiállításom: 1986 – Ernst Múzeum; 2006 – Pécsi Galéria; 2013 – Petőfi Irodalmi Múzeum.

Bővebb felsorolás nélkül a három legfontosabb díjam: 1991 – Munkácsy Mihály-díj; 2002 – Pulitzer-emlékdíj; 2005 – World Press II. díj (Lisszabon).

Bővebb felsorolás nélkül 3+2 részlet a számomra legfontosabb írásokból:

„Ez a grafikus se külföldi, se hazai mesternek, senkinek sem követője. Őt sem fogják követni. Kerüli a pillanatnyi aktualizálást, minden vonásában, a legkisebbekben is általánosít. Ezért időszerű minden vonása...” (Frank János művészettörténész)

„Minden eleme ismerős, megláthattam volna én is, Önök is. De hát nem láttam és nem látták. Így van ez, vannak a LÁTÓK és vannak a NÉZŐK...” (Parti Nagy Lajos író)

„Olyan grafikusból viszont, aki a felszín mögé lát, s ezt úgy tudja – egyéniségéhez viszonyítva – kifejezni, hogy (keserű, felszabadító) mosolyra, kacagásra, megszégyenültséget eláruló fintorra késztesen: ilyen grafikusból kevés, nagyon kevés jut egy-egy országra, népre...” (Kántor Lajos író, Kolozsvár)

„...és ha a Tettamanti-rajzok nyomán próbál tájékozódni, következtetéseket megvonni, akkor minden bizonnyal azt a konklúziót vonja le, hogy ahol ezek a rajzok megszülettek, ott bármilyen képtelenség ellenkezője megtörténhetett...” (Wehner Tibor művészettörténész)

„Tettamanti eminensen európai: ezt nem dicséretnek szánom, tárgyilagosságnak...” (Esterházy Péter író)

Sok éve már, hogy az életrajzomat (feloldandó a száraz felsorolásokat) így fejezem be:

I WILL BE ONE HUNDRED ON THE 10TH OF DECEMBER 2046.

Azaz magyarul: 2046. DECEMBER 10-ÉN LESZEK SZÁZÉVES...

Szepes Erika

klasszika-filológus, irodalomtörténész, szerkesztő (Budapest, 1946. december 24.)

Anélkül, hogy bármi-féle transzcendens tanban hinnék, be kell látnom, hogy már óvodáskorom óta mutatkoztak életemben bizonyos jósló jelek, amiket akkor és a későbbiek során sem értelmezhettem annak, csak évtizedek múltán, amikor beteljesültek. E jósjelek életképekben jelentkeztek, amelyekben a jupiter-lámpák engem világítottak meg, főszereplőjük én voltam. Az első, emlékezetemben világosan élő képben óvodáskorúként kedvenc kaucsukbábamat simogatom, Julikámnak becézgetem – így neveztük el kislányomat, amikor a kórházban kicsiny csuklójára kötötték az azonosító szalagot, holott eszembe sem jutott a hajdani bensőséges kapcsolat a hideg kék szemű babával.

Kisiskolás koromat főként betegágyban, orvosok között töltöttem el, amiből nem az következett, hogy orvos akartam volna lenni –sőt, vizsolyogtam minden fehér köpenytől, rettegtem minden csepp vörös vértől. A biztos az volt, hogy éppen orvos nem leszek. Általános felsőben – mi még nem voltunk koedukáltak – a szomszéd iskola fiúival egy hatos bandában vegyes párosokat alkottunk. Nézegetem a hajdani, elsárgult, rongyos naplót; bizony ott vagyunk felsorolva mind – a fiúk: Stiki, Bagoly, Kopogó, a lányok: Cofi, Koci, *Lexikon*, ez utóbbit én érdemeltem ki a betegségek alatt felgyűlt olvasmányél-

ményeimmel. Tíz évvel később az egyetemen legkedvesebb, nagyon tisztelt professzorom, Trencsényi-Waldapfel Imre kezdeményezésére majdnem egyetemi oktató lettem; ennek ellehetetlenülését megtudván, a professzor a halálos ágyáról intézte el, hogy vegyenek fel az Akadémiai Kiadó *Lexikon*szerkesztőségébe,

a Világirodalmi *lexikon*hoz. Ezután több évtizedet töltöttem el különféle lexikonok írásával, szerkesztésével.

Dühödtt kamasz koromban, centisre nyírt túskehajjal, állandóan fekete pulóverben, az örökös rohanástól kipirult arccal, zenei tehetségemet igazolva, fülsértően csapkodtam a zongorát (néha, szerelmi bánatban, egy Chopinen szenvedtem, pianissimo és rubato), és főként Bartókot játszottam, azzal a szent elhatározással: zeneesztéta leszek, hogy tudományosan foglalkozhassam vele, mert már akkor nagyon izgattak aranymetszésre épülő kompozíciói. A gimnáziumban ezzel párhuzamosan rajongtam magyartanáromért, Kovács Endréért, aki Ady és főként József Attila felülmúlhatatlan nagyságát felismertette az irodalom felé vonzott, és előhívta azt a vágyamat, hogy magyar szakosként foglalkozzam velük. Az egyértelműen humán irányultságtól egyetlenyszer tántorodtam el, hasonlíthatatlanul egyedi módszerű biológiateánárom, Kontra György hatására még az enzimkulcsokkal is hajlandó voltam

foglalkozni, és önképzőkörön feldolgozni Norbert Wiener munkásságát. De Kontra egy év után elhagyta az osztályt, így a biológia iránti érdeklődésem teljesen elpárolgott. A dacosan vállalt humaniórák jegyében egy *zeneesztétikai* pályázatommal felvételt nyertem az ELTE magyar–latin szakjára, közben kísérletet tettem a zenetudományi szak meghódítására is, de az idő tájt nem indult ilyen képzés.

A magyar tanszékeken untattak az anyagok és altattak az oktatók, így elköteleztem magam az ókor mellett. Az antik tanulmányok évtizedekre célt és értelmet adtak az életemnek: a *Világirodalmi lexikon*nál az ókori irodalmakat szerkesztettem, hajdani kezdetleges, időmértékes fordításaimból itt válhatott komoly metrikai ismereteken alapuló műfordítás. Verstant írtam – társzerzővel – és ókori műveket fordítottam, most már tudományos alapon. A verstan és Illés Endre csábítása a Szépirodalmi Könyvkiadóba visszavezetett a magyar költészethez, és írásaim ismeretében kért fel Kenyeres Zoltán 45 éves koromban a magyar tanszékekre előadónak, ahol a verstan kereteit kitágítva foglalkozhattam József Attilával és Adyval. Róluk azóta több tanulmány írására is felkértek. De az ellenség nem alszik: 15 év után szellemi ellenlábásaim eltanácsoltak a magyar tanszékről.

Mégis a magyar költészet hozta meg az új életszakaszt: egy Weöres Sándor ritmikájáról tartott előadásom eredményeképpen Jeney Zoltán, a zeneszerzés tanszak professzora, a doktoriskola vezetője hívott meg előadónak a Zeneakadémia doktoriskolájába. Ez a Magyarországon lé-

tező legmagasabb szintű képzés; itt lehetőségem nyílt verstant oktatni úgy, hogy a ritmusképletekhez a zenei analógiákat is megkereshetem, bízvást támaszkodva a rendkívül tehetséges és felkészült doktoranduszok tudására. Amikor egy József Attila- téma – *Téli éjszaka* – kapcsán Bartók éjszaka-zenéiről beszélgettünk, az előadás után döböntem rá, hogy most egyszerre foglalkozhattam két kamaszkori szerelmemmel. Még hozzá tanári minőségben, mert sosem feledtem, legkedvesebb tanárain módján, mindig átadni szándékoztam mindazt a tudást, amit tőlük átvettem és magam hozzátanultam az évtizedek alatt.

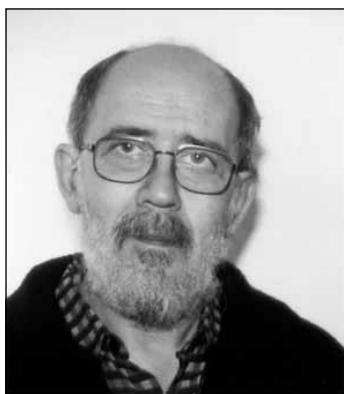
Ez az életút mintha egy DNS-spirálhoz hasonlítana – anélkül hogy mélyebben értenék a biológiához –, amelyben egyre magasabb szinten megismétlődnek bizonyos meghatározó molekulák. (Most alaposan kikapnák kutató biológussá lett fiamtól, aki mindezt sokkal tudományosabban tudná előadni vagy megcáfolni. Hogy a biológia – ha csak ideiglenes volt is – mint meghatározó vezérlőelem se maradjon ki.)

Egyetlen motívum ismétlődése nem következett még be: óvodáskorom óta imádtam táncolni, tudtam gopakot járni (erre az ünnepek kedvéért megtanítottak), tudtam zakatolni – ezt sűrűn gyakoroltuk, de sosem jutottam el egy igazi, polgári tánciskolába, és nem tudok eltáncolni tisztességesen még egy tangót sem. Ezzel még tartozom magamnak.

Szeres, É. J. -

Isztray Botond

író (Rákoscsaba, 1946. december 30.)

„Ön író(dalmár), Isztray úr? – Éppen ellenkezőleg.” Eme parafrázis mondását, értelmét szeretném röviden megvilágítani. Ugyebár a „Szabadság” első évében születtem. Igen ám, de családom egésze Erdélyből, pontosabban Csíkból úzetett el. A család egy része generációk óta, a másik tán évezrede hazájának tekintette e tájat. Mindenüket elvesztették, mindent, amit test, lélek és szellem elveszíthet. Tudomásom szerint, sem az ENSZ, semmiféle Amnesty, Humánblabla, semmiféle Izé nem kért tőlük bocsánatot, nem kárpótolta őket. Sőt: megkapták a román cigány titulust – a bozgot csak azért nem, mert e szót Pest külterületén nem ismerték. És tragikomikusan sodródtak az

ismeretlen világban. Kezdetben csupán érzéseimben, majd elmémben is felfogtam, hogy száműzöttnek, számkivetettnek születtem. A szám szó mély értelme szerint: hírnév, tisztelet, jelentés nélkül; olyannak, akire nem gondolnak, nem vesznek számításba, figyelembe, akit nem szeretnek, nem várnak, akit nem övez jó szándék. Persze ez csupán a passzív olvasat, az aktív még ijesztőbb: aki nem gondol, nem tervez, nem értékkel, nem szeret stb. Ámde e hangoltságom meglepő átalakuláson ment keresztül. Tapasztalataim sokasodásával-elmélyülésével megértettem, hogy nemcsak mi (én), hanem az egész magyarság száműzött, s mára tudni vélem, hogy egész Európa is. Nem ez a hely, ahol ki kellene térnem a száműzetés metafizikai aspektusaira, de minden ilyen tapasztalat tagadhatatlanul ennek szimbóluma, reális analógiája. De mit is jelent a számkivetettség? Tábor Béla a bibliai gálut (igei gyöke gálá) szót elemezve rávilágít, hogy a szó a száműzetésen kívül a rejtett felfedését is jelenti. Görögül apokalipszis: feltárni, felfedni, leleplezni – a végítélet borzalma, iszonyata. A gálut kettős jelentése úgy függ össze, mint otthon és rejtettség, illetve otthontalanítás és rejtetlenítés. Rejtettségétől fosztja meg a titkot. Idegen közegbe kényszerítés.

Könnyen belátható, hogy ez a szimbólum entropizálódása, az abszurd beköszönte, mivel egy meghatározott szellemi forma értékvesztése munkál egy meghatározott közösségben. A közösség növekedése helyett közösségzsugorodás. És az ócska leplek sorra hulltak-hullanak eme rossz komédiában: nacionalizmus (a polgár, kispolgár s papsága az értelmiség által kifundált homogén, kalkulálható gazdasági vadászterület, a nemzetállam emóciója; szemben a patriotizmussal, az ősök tiszteletével – feltétlenül idekívánczik egy megjegyzés: szellemi rövidzárlat vagy súlyos értékszavar következtében vannak olyan kísérletek, amelyek a Szent Korona szentségéből – sajátos „fejlődést” tételezve – próbálják világra segíteni a modern demokratikus jogállamiság fogalmát); klerikalizmus (bürokratikus, szentimentális lélekkertészlet, jónak lenni jó ugyebár; szemben a metafizikai tudással, religióval, konfesszióval); és szinte vég nélkül sorolhatnám a jakobinusi idők eleve torz vagy eltorzult

szimbólumainak hullafoltos reziduumait, az ego mámorának egyre idiótább ideológiáit, rendszereit. Sokáig úgy véltem, hogy az ember züllésének a bolsevizmusnál mélyebb pontja nincs. Még ellenzékének lenni is kompromittáló. Tévedtem. A liberálbolsevizmus a pokolnak mélyebb bugyrait nyitotta meg. Arctalan gyilkosok terelik a munkaerőállatot a gyakorlati transzcendencia (Ernst Nolte), az élet absztrakciójának sivatagában, az élet technikai-gazdasági egységének megteremtéséért. Az élő lelket kell megölni a személytelen szolgaság útján. Robotológusok és szociáldarwinisták terelik a tömeget Egyiptom húsosfazekai felé, s készítenek néki virtuális szelfiistenkéket, sok-sok ego aranyborjúcskáját. Számúztuk, kivetettük magunkat a nyugati embernek Jézus Krisztus tanította örök igazság egyik aspektusából, amelyet Aranyszájú Szent János így fejezett ki: „az Egészen Más, Pontosán itt”. Az örök titok, az eltörölhetetlen túlnani azonban mindig megnyilatkozik, megnyilatkozik magában és magától. Pontosán itt. Most éppen tisztítótűzként. És ez a tűz annál perzselőbb lesz, minél inkább távolodik „Isten hasonlatossága” (az ember szabad akarata) „Isten képétől” (Florenszkij). A szimbólum problémája a lét két síkjának egyesítése. Az onomadoxiáról értekezve Florenszkij azt mondja, hogy az isteni lény kinyilvánítja magát Isten nevében. Éppen ezért mondhatjuk, hogy Isten neve az Isten, habár az Isten nem a Saját Neve. Az egész teremtés, az egész megnyilvánulás Isten Neve, de Ő Saját Nevének nevezője. A rejtett mindig megnyilatkozik, de minden megnyilatkozása rejtés. E rejtelmes út a Szent adománya, a megérkezés a pont, az utak áthatása a keresztpontban – a felszabadító s világteremtő áldozat.

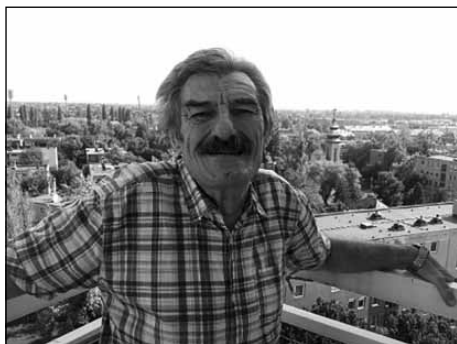
Most már talán érthető, hogy Isztray úr miért éppen ellenkezőleg. A Szenten kívül semminek és senkinek nincs szava. A posztkeresztény, posztmodern epigonizmus (irigy másodsülöttség) és provincializmus (legyőzöttek szelleme) alkalmatlan a végidők komolyan vételére, alkalmatlan arra, hogy a tűzben meglássa a fényt, érezze az égésben a meleget. A végső időkben visszatér az első idők gondja, és arra szólít fel, hogy a szabadság alakzatává, szimbólumává tegyük. Ez virrasztásra szólít, ébredésre, hogy magunkhoz térjünk Pont Itt: a száműzetésben. Persze ez kizárólag befelé és felfelé lehetséges, az egységben, és azon is túl. A kintben letelepedőket felfalja önmagát felfaló istenük, a Mammon, az Élet absztrakciója, az Új Világrend. A glóbusz szekularizált vagy szekularizálódó multicivilizációi nagy robajjal egymásra dőlnek. A temetésen talán elhangzik az emberi jogok egyetemes nyilatkozata. A politikai osztály tagjai (manapság így nevezik e több nyelven beszélő munkaeszközöket) pedig – az állatoknál meglehetősen alacsonyabb tudatszintjükön – felismerik sors-hivatásukat: az erőszakot.

Ez az én diagnózisom.

Isztray Botond

Gittai István

költő (Tóti, Románia, 1946. december 31.)

1946 utolsó hajnalán születtem a biharországi Tótiban. Apám – mondják – az utcaajtóban pálinkájával kínálta az éppen arra járó korán kelőket. Anyámnak az első voltam. Egyiküktől a tenyeres-talpasságot, másiktól a kreativitást örököltem. Két gyermekem – Kinga és Csaba – két unokával ajándékozott meg.

Első, giccses versemet '64 januárjában róttam kockás irkalapra, s csak öt évvel később jutottam el a nyomda-

festékes nyilvánosságig, a nagyváradi magyar napilap hasábjain. Majd újabb öt esztendő múlva első önálló verseskötetemig (*Megmentett Visszhang* – Kriterion Könyvkiadó).

Érettségi után műépítészeti technikusságot tanultam, s mintegy tizenhat évig tervezősködtem Margittán, Zilahon, Nagyváradon. Meguntam a rajztábla fölötti görnyedést, s egy dekorációs műhely tanonca lettem. '90 februárjától újságot, folyóiratot szerkesztettem, írtam Váradon, mintegy tíz esztendőn keresztül. Jelenleg Csepel-szigeten a otthonoskodom.

Huszonegy vers-, publicisztikai, rövidpróza-kötetem megjelenése után van már némi sejtésem arról, hogy mit is rejt, nyom a latba az írói hang egyedisége. Vajon mitől és miért renyhül, sivatagosodik az olvasói kíváncsiság manapság? Akár abba is hagyhatnám a tollnokoskodást, ha tudnám...

Gittai István